

IHLA AKO BLESK

Zhotovovanie odevov prináležalo k pradávnyim činnostiam človeka, vyplývajúcim z potreby chrániť sa pred klimatickými vplyvmi. Najstaršie ihly boli zo zvieracích kostí, dreva, slonoviny i drahých kovov, nite zo zvieracích šliach, koží, tráv. Ľudia sa zahaľovali do dostupných materiálov, najprv do koží a keď sa naučili spracovávať textílie, stali sa hlavnou zložkou odevu. Tkaniny na šaty si vyrábali svojpomocne, počnúc dopestovaním textilných rastlín, cez ich spracovanie a rovnako realizovali aj šitie. Remeselníci ako tkáči, súkenníci, farbiari či garbiari pripravovali špeciálne materiály na odevy. Šitie odevov bolo do 12. storočia zamestnaním žien, potom sa v mestách vyčlenilo krajčírské remeslo. Napriek tomu pretrvávalo individuálne zhotovovanie odevov v domácnostiach. Do 17. storočia bolo krajčírstvo sústredené len v slobodných kráľovských a banských mestách, v Prievidzi mali krajčíri od roku 1613 cech. Neskôr preniklo aj do zemepanských a poľnohospodárskych mestečiek či obcí, akou bola Handlová, v ktorej založili krajčíri cech v roku 1700. Rozšírením krajčírstva dochádzalo k postupnej diferenciacii a špecializácii remesla. V 18. a 19. storočí sa tkaniny na odevy spracovávali nielen remeselne, ale už aj v manufaktúrach a postupne i priemyselne.

Výraznú zmenu priniesol objav šijacieho stroja, s ktorým súvisiace počiatkové vynálezy vyvinuli Angličania a Nemci. Prvý patent z roku 1755 bol na ihlu s uškom uprostred i s popisom systému šijacieho stroja, hoci o samotnej mašine ešte nie je zmienka. V roku 1790 získal patent stroj na šitie kože a plátna, opísaný ako šidlo, ktoré dokázalo vyraziť dieru do kože a potom cez dieru prešlo ihlou. Jeho reprodukcia podľa zachovanej schémy však nefungovala. Plne funkčný nebol ani automat na šitie čiapok z rokov 1800 – 1810, ktorý ihlou s uškom na špici šil retiazkovým stehom a mal plynulý podávač látky. V roku 1804 získali patenty dva stroje, jeden napodobňoval ručné šitie a druhý vyšival viacerými ihlami. Ani nasledujúce snahy o šijací stroj neboli úspešné. Upotrebitelný americký vynález z roku 1818 dokázal vytvárať len krátke stehy.

Prvý fungujúci šijací stroj zhotovil v roku 1830 Francúz Barthélemy Thimonnier. S jednou niťou a háčikovou ihlou robil retiazkový steh rýchlosťou dvesto, neskôr tristo stehov za minútu. Keď vynálezca získal kontrakt na šitie francúzskych vojenských uniforiem, pre svoju fabriku zhotovil osemdesiat drevených strojov. Jeho továreň aj so strojmi podpálila skupina krajčírov, ktorý sa kvôli vynálezu báli o svoju prácu a Thimonnier musel ujsť. Z dôvodu uchovania práce nepatentoval svoj vynález z roku 1833 Američan Walter Hunt. Jeho stroj šil prešívacím stehom zakrivenou ihlou, ktorá mala otvor na niť pri hrote. V USA prvý patent dostal v roku 1842 stroj na šitie kože. Pred ihlou s dvoma hrotmi a očkom v strede šidlo prepichovalo otvor.

Naozaj použiteľný šijací stroj zostrojil až v roku 1845 Elias Howe. Mal železnú konštrukciu s podobným princípom ako Huntov, len šil na látku postavenú zvislo dvomi niťami z dvoch rozdielnych zdrojov, pričom druhá bola v člnku. Konštruktér pridal na ihlu žliabok smerujúci od hrotu. Ihla prešla látkou, pod ňou vytvorila očko, zachytila druhú niť a vznikol dvojité prešívací zámkový steh. Stroje vybavené podávačom šili rýchlosťou tristo stehov za minútu.

Kazovosť používaných rotačných šijacích strojov viedla Isaaca Merritta Singera k vyvinutiu iného systému. V roku 1851 získal patent na jednoduchý šijací stroj, ktorý mal zvislo pracujúcu ihlu, hýbucu sa hore a dole, mechanizmus ozubených ryhovaných koliesok posúvajúcich látku, rameno s vrchným hriadelom a jednoduchý šliapací drevený pedál. Singer bol aj schopný obchodník a na komerčný úspech jeho stroja reagovali vlastníci použitých patentov. Rozpútané patentové vojny ukončili dohodou a vynálezy spojili, čo umožnilo ďalej vyvíjať dokonalejšie šijacie stroje na výrobu remeselnú, priemyselnú i do domácnosti. Postupne stroje umožňovali ažúrové lemovanie či šitie gombíkových dierok a v roku 1905 sa pridal elektrický pohon.

Aj na území Slovenska sa v 20. storočí stroj rozšíril do krajčírskych dielní i do domácností. Ľudové odevy, ktoré si ešte začiatkom 20. storočia uchovávali archaické prvky, vychádzajúce najmä z vlastných surovinových zdrojov, sa stále šili podomácky. Len pri novoprijatých odevných súčiastiach z kupovaných materiálov sa využívali služby krajčírov. Vznik dielní na výrobu konfekčných odevov v tridsiatych rokoch 20. storočia spôsobil postupnú redukciu remeselnej výroby. Od konca minulého storočia prechádza veľkovýroba na plnú digitalizáciu a stroje riadia počítače. Šijací stroj však ostáva naďalej bežnou výbavou domácností.

Otázka:

Kto bol výrobcom šijacích strojov Bobbin z prvej polovice 20. storočia?

Spracovala: Mgr. Jaroslava Kupčoková
Grafika: Mgr. Eva Schniererová
2022 © Hornonitrianske múzeum v Prievidzi